

O autorze

Stefan Żeromski (14.10.1864 r. – 20.11.1925 r.) – prozaik, publicysta, dramatopisarz. Pseudonimy: Maurycy Zych, Józef Katerla. Pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej. Syn Wincentego Żeromskiego i Józefy z Katerlów. Od 1874 r. uczył się w kieleckim Miejskim Gimnazjum, gdzie języka polskiego uczył Antoni Gustaw Bem, który pierwszy zachęcił go do pisania. W 1886 r. rozpoczął studia w Szkole Weterynaryjnej w Warszawie. Nie ukończył ich jednak z powodów ekonomicznych i zdrowotnych (chorował na gruźlicę).

Debiutował w 1889 r. na łamach „Tygodnika Powszechnego”. Siedem lat wcześniej zaczął prowadzić dziennik, który pisał do dwudziestego siódmego roku życia. Początkowo próbował zarabiać, sprzedając swoje książki, jednak były one niezbyt przychylnie oceniane. Od początku studiów pracował jako korepetytor lub guwerner w zamożnych domach. Bohater o podobnym statusie społecznym (biedny, zakochany w kobiecie z wyższych sfer lub mający z nią romans i przez nią też upokarzany z powodu braku majątku) pojawiał się później w jego utworach: Cezary Baryka w *Przedwiośnie*, doktor Judym w *Ludziach bezdomnych*.

W Nałęczowie poznał swoją przyszłą żonę – Oktawię z Radziwiłłowiczów Rodkiewiczową.

W „Tygodniku Powszechnym” i „Głosie” ukazały się pierwsze utwory Żeromskiego. Uzyskane w ten sposób pieniądze pozwoliły mu podróżować po Europie. Podczas czteroletniego pobytu w Szwajcarii był bibliotekarzem w Muzeum Narodowym Polskim w Raperswilu. W 1895 r. opublikował *Opowiadania*, które wywołały żywiołową reakcję czytelników. Po powrocie, w 1897 r., wydał powieść *Szyzofowe prace*, która przyniosła mu popularność, natomiast poprawę sytuacji finansowej zagwarantowało wydanie *Ludzi bezdomnych*. Następne jego utwory to: *Popioły*, *Uroda życia*, *Dzieje grzechu*, *Wierna rzeka*. Popularność pisarza stale rosła. Włączył się do życia publicznego, a poprzez swoje utwory wywierał duży wpływ na społeczeństwo.

Po wybuchu wojny wstąpił do Legionów Piłsudskiego. Zamieszkał w Zakopanem, gdzie założył tajną organizację niepodległościową, która stawiała sobie za cel zjednoczenie ziem wszystkich zaborów. W jego życiu osobistym zaszły wtedy istotne zmiany. Rozwiódł się z żoną, aby połączyć się z malarką Anną Zawadzką. Krótko przed zakończeniem wojny zmarł jego syn – Adam.

Pod koniec życia napisał jeszcze dwa niezwykle

ważne utwory: dramat *Uciekła mi przepióreczka* i powieść *Przedwiośnie*.

Najważniejsze jego utwory to: *Dzienniki*, *Popioły*, *Wierna rzeka*, *Wiatr od morza* oraz opowiadania (*Silaczka*, *Doktor Piotr*).

Geneza

Przedwiośnie (1924 r.) wydane nakładem wydawnictwa Jakuba Morkowicza jest tzw. powieścią rozrachunkową. Autor rozlicza się z realiami w nowo powstałym państwie. Utwór budził liczne kontrowersje. Oburzenie wywoływały zwłaszcza te fragmenty, które poświęcone były rewolucji rosyjskiej i stosunkowi Żeromskiego do komunizmu.

Powieść jest odpowiedzią na sytuację społeczno-polityczną w Polsce po odzyskaniu niepodległości. Jest również pytaniem-refleksją na temat przyszłej drogi Rzeczypospolitej. Piszac *Przedwiośnie*, Żeromski chciał zobrazować niepokoje i problemy, które wówczas targały społeczeństwem polskim: nieporadność rządów, wewnętrzne rozbieżności polityczne, niezgoda władz, pogarszająca się sytuacja gospodarcza, strajki i bezrobocie doprowadzały do wewnętrznej anarchii i chaosu. Powieść miała wzywać do powszechnej dyskusji nad tymi problemami.

Na przykładzie biografii głównego bohatera – Cezarego Baryki – Żeromski pokazał konfrontację marzeń o Polsce z przykrą rzeczywistością. Ukazanie się *Przedwiośnia* było wydarzeniem nie tylko literackim, ale i politycznym za sprawą poruszanej przez autora problematyki. Końcowa scena powieści – marsz Cezarego Baryki na Belweder – została odczytana jako wezwanie do rewolucji i wywołała ostrą nagonkę środowisk konserwatywnych na autora. Niemniej jednak Żeromski spotkał się również z wyrazami uznania, a Cezary pozostał symbolem poszukiwań młodych ludzi i dążeń do przebudowy istniejącego świata.

Podsumowując, można stwierdzić, że na genezę *Przedwiośnia* złożyły się:

- konfrontacja sytuacji w wyzwolonej Polsce z marzeniami o niej oraz związane z tym rozczarowania,
- potrzeba zwrócenia uwagi na rzeczywisty stan kraju po odzyskaniu niepodległości, chęć uświadomienia konieczności zmian i pokazanie dróg naprawy istniejącego stanu rzeczy,
- uświadomienie społeczeństwu, że reform nie może dokonać jednostka, dobro wszystkich leży w rękach ogółu i tylko wspólnie można dojść do celu,

- ☛ chęć pokazania sytuacji różnorodnych środowisk społecznych tuż po odzyskaniu niepodległości.

Streszczenie

Rodowód

Seweryn Baryka pracuje jako urzędnik w przemyśle naftowym w Baku. Jest pracowity i odpowiedzialny. W Polsce poznaje zamożną pannę z Siedlec – Jadwigę z Dąbrowskich, a po ślubie wyjeżdża z nią w głąb Rosji. Dziewczyna **opuszcza kraj z żalem**, gdyż zostawia swego ukochanego – niezamożnego urzędnika Szymona Gajowca. Mieszkając w Baku, bardzo tęskni za Siedlcami, wspomina piękne krajobrazy, porównuje je z tymi, które teraz widuje co dzień. Jednak za każdym razem przyroda polska jest dla niej piękniejsza.

Seweryn Baryka nie jest człowiekiem szczególnie wykształconym, nie ma też określonego zawodu. **Znajduje jednak dobre posady**, które pozwalają mu na godne życie. Rosja jest wymarzonym miejscem dla ludzi podobnych Sewerynowi Baryce, dlatego też szybko wspina się po drabinie kariery.

Wkrótce na świat przychodzi syn Seweryna i Jadwigi – Cezary Grzegorz. W domu Baryków kultuwa się pamięć dziadka chłopca – Kaliksta Baryki.

Był to szlachcic, któremu skonfiskowano majątek za udział w powstaniu listopadowym. W domu nie brakuje polskich książek, jednak Seweryn największą wagę przywiązuje do pewnej **małej książeczki**. Jest to pamiątnik z wojny w 1831 r., w którym pojawia się nazwisko dziadka Cezarego. Tomik towarzyszy Sewerynowi w każdej podróży i jest pilnie strzeżony przed zgubieniem i zniszczeniem.

Rodzina Baryków **żyje w dostatku**. Cezary pobiera nauki u najlepszych nauczycieli, rodzice dbają, aby uczył się ojczystego języka, jednak z chwilą pójścia do szkoły jest to coraz trudniejsze. Niemniej jednak Cezary w dzieciństwie jest szczęśliwy i otoczony miłością rodziców.

Część pierwsza

Szklane domy

Cezary Baryka ma czternaście lat, gdy otrzymuje promocję do piątej klasy. W tym czasie kończy się jego sielskie dzieciństwo. Wybuchą I wojna światowa, zaś Seweryn – ojciec Cezarego – jako oficer rezerwy zostaje powołany do wojska. Nie przejmuje się tym zbyt, gdyż myśli, że wojna niedługo się skończy.

SWOBODA

Dorastający Cezary zaczyna wymykać się spod kontroli matki, gdyż do tej pory respekt w nim budził jedynie ojciec. Cieszy go perspektywa swo-

body. Chłopiec często opuszcza lekcje i całe dnie przebywa poza domem. Wprawdzie przyrzeka matce poprawę, jednak nie wywiązuje się z obietnic. Ona z kolei martwi się o syna, nieraz bezsilnie załamuje ręce i denerwuje się z powodu jego naganne go postępowania. Nie potrafi zatrzymać syna w domu. Po wyjeździe męża jest bardzo zagubiona i nieporadna. Chcąc uciec od codziennych zmartwień, wraca wspomnieniami do Polski, zwłaszcza do rodzinnych Siedlec. Przypomina sobie również o swoim ukochanym, którego tam zostawiła – Szymonie Gajowcu.

BEZRADNOŚĆ MATKI

Listy od męża przychodzą często. Zawierają jednak tylko ogólne, suche informacje o miejscu pobytu. Odpisując, matka **nie skarży się** na syna, wręcz przeciwnie – chwali go za rzeczy, których w ogóle nie robi.

LISTY

Raz tylko Cezary wykazuje się wrażliwością. Pewnego jesienno go poranka na spotkaniu chóru, do którego uczęszczał, śpiewa po polsku starą pieśń religijną. W tym też momencie czuje **nieopisaną tęsknotę za ojcem**. Jednak jest to stan krótkotrwały.

Sytuacja materialna matki i Cezarego przedstawia się całkiem dobrze. Przed wyruszeniem na wojnę **Seweryn zabezpieczył ich byt**. Znaczną część oszczędności wymienił na złoto i wraz z biżuterią

zakopał w piwnicy. Cezary korzysta ze wszelkich uciech, na jakie ma ochotę. W tym czasie przestają przychodzić jakiekolwiek informacje z frontu. **Chłopak zapomina o ojcu**, zajmuje się zabawą, zaczyna też rządzić w domu, czemu poddaje się bezradna matka.

Po wyjeździe ojca dom nie zmienia się i wszystko pozostaje na swoim miejscu. Pewnego dnia

ZŁA WIEŚĆ

przychodzi informacja, że **Seweryna uznano za zaginionego**. Pani Jadwiga jest zrozpaczona.

REWO- LUCJA

Po mieście rozchodzi się **wieść o rewolucji**. Nikt w zasadzie nie wie, czym ona jest i co ze sobą przyniesie.

W tym czasie Cezary zaczyna uczęszczać do ósmej klasy, jednak po tym, jak pobił dyrektora, zostaje **wydalony ze szkoły** z „wilczym biletem”. Stopniowo narasta konflikt między Ormianami a Tatarami. Do Baku przyjeżdża przedstawiciel nowej władzy – **komisarz rewolucyjny**, będący z pochodzenia Polakiem. Przeprowadza reformy: banki przestają prosperować, zamyka się sklepy, nie wypłaca się pensji, usuwa się ludzi z mieszkań. Cezary jest jednak **pelen entuzjazmu i uznania** dla głoszonych idei rewolucyjnych, które mówią o potrzebie zduśzenia burżuazji i ustanowienia władzy robotniczej. Matka niejednokrotnie **próbuje ostudzić zapal syna**, ale jej usiłowania są daremne. To między

innymi skłania ją do podjęcia decyzji, by w tajemnicy przed Cezarym ukryć rodzinne kosztowności w innym miejscu niż dom. Przeczucia rodzicielski okazują się słuszne. Ślepo wierzący w to, co mówili rewolucjoniści i chętnie wykonujący ich rozkazy Cezary wskazuje miejsce ukrycia domowego skarbu. Matka **bardzo ciężko pracuje** i dokłada wszelkich starań, aby utrzymać ich przy życiu. Mieszkanie zostaje zarekwirowane, a matce i synowi zostaje przydzielony jedynie ciasny pokój. Gdy zajmowano gabinet ojca, Cezary przypomina sobie o małej książeczce, będącej rodzinną pamiątką. Szuka jej długo bez powodzenia, więc dochodzi do wniosku, że ojciec mógł zabrać ją ze sobą.

Rewolucja dokonuje spustoszenia w życiu Cezarego: nie ma co jeść, **BIEDA** w co się ubrać, gdzie mieszkać, nie uczy się. Wtedy dopiero uświadamia sobie grozę i niebezpieczeństwo, jakie niosą ze sobą jego działania.

Syn zaczyna pomagać pani Jadwidze w domowych obowiązkach. Jednocześnie **zbliża się do niej duchowo**. Oboje często wychodzą do portu, mając nadzieję, że którymś ze statków przyplynie ojciec. Podczas jednej takiej wyprawy poznają rodzinę rosyjską o arystokratycznym pochodzeniu – księżnę Szczerbatow-Mamajew z córkami. Udzielają im schronienia w swoim mieszkaniu. Podczas przypadkowej rewizji zostają

znalezione kosztowności należące do rosyjskiej rodziny.

KARA

Kara jest łagodna dzięki temu, że Cezary cieszy się dobrą opinią u władz rewolucyjnych. Mimo to matka jest **cały czas śledzona**. Wychodzi na jaw, gdzie ukrywa swój skarb. Zostaje **pobita**, a potem **skierowana do ciężkich prac w porcie**. Tylko na krótki czas udaje się Cezaremu uwolnić ją od tej katorgi. Stara się o zgodę

ŚMIERĆ MATKI

na umieszczenie matki w szpitalu. Po powrocie do pracy, **pchnięta przez dozorcę**, upada i umiera. Zostaje pochowana na cmentarzu katolickim. Wcześniej jednak Cezary zauważa **brak złotej obrączki** na palcu nieboszczki. Na jej miejscu pozostała szczerniała rana. To go zdumiewa, zaś odpowiedzią na jego pytania w tej sprawie jest pobłażliwy, ironiczny uśmiech urzędnika. Cezary zostaje w Baku sam. Ma wyrzuty sumienia w związku ze śmiercią matki.

BRAK RODZICÓW

Próbuje dowiedzieć się czegokolwiek o **losach ojca**. Słyszy tylko, że uciekł z rosyjskiego wojska i wstąpił do polskich legionów. Tam wszelki ślad po nim ginie. Chłopak **wspomina matkę**, rozumie teraz jej rozterki i cierpienia. Odwiedza jej grób i patrzy w ziemię. Tam też wypowiada **swoisty monolog o rewolucji**. Mówi, że jest ona koniecznością, gdyż wiele